

"LUCEAFĂRUL"

„LUCEAFĂRUL“

Anul IV. o o o o o o o Budapesta, 15 Iunie st. v. 1905. o o o o o o o Nrul 12

APARE SUPT DIRECȚIA D-LOR:

ALEXANDRU CIURA, OCTAVIAN GOGA, OCTAVIAN C. TÂSLĂUANU.

TIPOGRAFIA LUCEAFĂRUL.

Tuturor voitorilor noștri de bine, precum și tuturor acelor, cari se interesează de mișcarea noastră culturală, le vestim cu bucurie că în primele zile ale lunii Iulie st. n. se va deschide institutul tipografic și de editură «Luceafărul». Se împlinesc tocmai trei ani decind a apărut primul număr al revistei noastre. În cursul acestor ani de existență, revista a avut să dea piept cu multe și felurite greutăți, cari de multeori ne-au poticnit și poate ne-ar fi zădărnicit intențiunile curate, dacă n'am fi avut întotdeauna încredere în sfințenia cauzei pentru care ne-am angajat la luptă, dacă n'am fi avut încredere în sprijinul publicului românesc, care încetul cu încetul ne-a înțeles și ne-a întins mână de ajutor.

Sintem convinși că lărgind cercul nostru de activitate și propagandă culturală, nu ne va lipsi nici în viitor de acest sprijin binevoitor.

Acesta fiind ultimul număr ce apare în Tipografia «Poporul Român», ne credem datorii a aduce mulțumirile noastre d-lui *Dimitrie Birăuțiu*, pentru serviciile de până acum aduse revistei.

«**Premiul Luceafărului**». La concursul publicat în Nrul 6 au intrat foarte multe versuri, dar, durere, prea puține s'au putut admite. Cetorii își vor spune și de astă dată părerea asupra poeziilor publicate, cum au făcut-o și în trecut, — de sigur, însă, în număr mai mare. Cărțile postale pentru răspunsuri se vor alătura la numărul proxim.

Tot acum mulțumim și st. domnișoare *Minerva Cosma* din Sibiiu, care a binevoit a trimite pentru acest premiu suma de 5 cor.

Aviz abonaților. Cu numărul prezent se încheie semestrul întâi din anul 1905. Rugăm, prin urmare, abonații noștri să binevoiască a și innoi abonamentele cît mai curînd. Acei abonați, cari sint încă în întîrziere cu abonamentul pe semestrul trecut, sintem convinși că vor grăbi să-și achite cu acest prilej și această restanță.

Abonamentul va costa și pe viitor

Ediția obișnuită :	1 an	12 cor.	în România	16 cor.
Pentru preoții săraci, în-					
vățători și studenți	1 "	7 cor.	" "	12 cor.
Ediția de lux :	1 "	20 cor.	" "	25 cor.

Adm. Rev. „Luceafărul“.

MEMBRII ACADEMIEI ROMÂNE

— aleși în sesiunea de primăvară. —

Dimitrie Onciul.

D. Dimitrie Onciul s'a născut la 26 Octombrie (7 Noembrie) 1856, la Straja în Bucovina. Și-a făcut studiile la liceul și universitatea din Cernăuți, apoi la Universitatea din Viena în institutul «für österr. Geschichtsforschung» și la Berlin. După trecerea examenelor de doctorat și de capacitate (1885) d. Onciul e rind pe rind profesor la liceul și la școala normală de învățători și învățătoare și docent de istorie la cursul superior pentru învățătorii de școale civile în Cernăuți. La 1895, în urma studiilor publicate asupra istoriei vechi a Românilor, e numit profesor la catedra atunci înființată — tocmai pentru aceea specialitate — la Universitatea din București. Dela 1 Aprilie 1900, în urma retragerii d-lui Hașdeu, ocupă și postul de director al Arhivelor Statului.

Publicațiile d-lui profesor Onciul, aproape toate cu privire la istoria noastră veche, sînt număroase și bazate pe o critică severă a faptelor studiate. Astfel în 1884 apar în «Convorbiri Literare» studiile despre luga Vodă și Dragoș și Bogdan. Anul următor cu prilejul apariției scrierii d-lui Xenopol «Teoria lui Roesler» — lași 1884 —, dl Onciul publică tot în Convorbiri un lung studiu critic în care reia cesțiunea dela capăt făcînd din darea de samă asupra cărții d-lui Xenopol un nou studiu, aparte. În 1886 apare o nouă contribuție «la chestiunea lui luga Vodă». În 1887, în «Programm des K. K. Ober-Gymnasiums in Czernowitz» iese studiul «Zur Geschichte der Bukovina» și în același an în «Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung» apare contribuțiunea «Zur rumänischen Streitfrage». În 1890, pelingă documentele publicate în revista «Candela» din Cernăuți, dl Onciul publică o altă contribuție «Zur Geschichte der Rumänen in Marmorosch». Cei doi ani următori d-sa și-i

consacră vechii istorii a Țării Românești, publicînd în Convorbiri «Radu-Negru și Orig. princ. Țării Românești». Apoi, ca profesor în Cernăuți, scoate un «Indreptar pentru ortografia română în usul școalelor din Bucovina», Viena 1893. În 1894 publică mai multe documente în revista p. Istorie, Archeologie și Filologie, iar în 1897 un studiu despre «Populațiunea Ungariei și Ardealului în 1720—21». În 1899 apar două studii de demult pornite și anume: unul despre istoria «Bucovinei» în nemțește în «Die öster.-ungar. Monarchie in Wort und Bild», volumul «Bukovina» și «Originile Principatelor Române». Aceste și sînt cele mai însemnate dintre scrierile pînă acum complet apărute ale d-lui prof. Onciul. În 1890 publică în «Lui Titu Maiorescu omagiul», studiul despre «Papa Formosus în tradițiunea noastră istorică» și conferința ținută cu prilejul serbării de Zece Mai. În 1901 începu în «Convorbiri Literare» publicarea eruditei cercetări cu privire la «Titlul lui Mircea cel Bătrîn și posesiunile lui». În 1902 scoase în ediție separată studiul scris pentru Enciclopedia Română «Românii în Dacia Traiană pînă la întemeierea principatelor», reluînd încă odată, și de data asta definitiv, mult desbătuta Cestiune română spre a-i arăta cu toate lămuririle necesare, rostul și soluțiunea. Însfîșit, în cursul anului 1903, face și un studiu de istorie contemporană, singular în întreaga d-sale activitate, tratînd o parte însemnată «Din istoria Arhivelor Statului», cu prilejul aniversării a 70 de ani a d-lui Dimitrie A. Sturza, în «Prinosul» adus marelui bărbat de stat și istoric de cătră profesorii universitari ai Facultății istorice și alți cițiva scriitori.¹

În 1904 scoate în broșură «Ștefan cel mare

¹ Din Calendarul «Minervei» pe 1904.

D. Onciul.

și *Mihai Viteazul*», două cuvântări comemorative, una ținută în 1901 la Ateneul Român și alta în 1904 la Putna. Ambele pe lângă o expunere limpede și exactă a domniilor marilor voievozi, sînt scrise cu un patriotism cald și larg. — În 1905 a apărut a treia conferință «XXIV. Ianuarie», ținută la o serbare școlară tot în Ateneul Român. Tot în anul acesta a tipărit în Anualele Academiei Române «*Datele cronicelor Moldovenești asupra anilor de domnie ai lui Alexandru-cel-bun*», în care domnia de 32 ani și 8 luni a acestui Domn o pune dela 1400 Aprilie 23 pînă la 1433 Ianuarie 1.

Pe lângă aceste tipărituri dl profesor Onciul are în manuscris Istoria Românilor dela cucerirea Daciei pînă la Ștefan-cel-mare și Vlad-Țepeș, seria cursurilor de trei ani dela Universitate.

Ca istoric, dl Onciul este unul dintre cei mai erudiți bărbați ai noștri, care rupînd cu trecutul romantic al istoriografiei românești, croește o nouă cale cercetărilor istorice, supunînd la o critică minuțioasă și severă mărturiile îndoelnice, contrazicătoare și incurcate ale vremilor cari tăinuiesc trecutul nostru. Dsa a lămurit pentru primaoră, în mod științific și aproape definitiv, urzirea celor două principate române, precum și partea veche a istoriei noastre, mîncînd în toate aceste cercetări dela spusele cronicelor indigene, pe cari le îndreaptă și completează cu cronicile contemporane străine și cu izvoarele documentare interne și externe. Din confruntarea și analiza tuturor mărturiilor reînvie trecutul nostru în toată bogăția ori sărăcia lui, în toată mărimea lui înălțătoare sau micimea lui umiltoare. D-sa, pentru prima dată

a dat o formă științifică și cotinuității noastre în Dacia, răsturnînd cu un prisos de argumente teoriile potrivnice.

Tot d-sa a familiarizat, ca conducător al *Seminarului de istorie veche a Românilor*, o generație întreagă de studenți, iubitori de muncă și adevăr, cu cercetările metodei științifice în cercetările istoriei, iar ca director al arhivelor statului lucrează mereu pentru a da și acestei instituțiuni un aranjament corăspunzător cerințelor moderne și practice.

Academia Română prin alegerea d-lui prof. Onciul a răsplătit munca cinstită și temeinică a unui om de știință și a ciștigat în d-sa pe una din puterile cele mai erudite și mai rodnice, cu care numai mindri se poate. — t. —

Dr Ludovic Mrazec.

Noul membru al Academiei Române s'a născut în Iunie 1867 în Craiova.

Tatăl său, farmacist, e de origine Ceh, iar mama sa italiană din București. S'au stabilit în România de mai bine de 45 ani.

Școalele primare și liceale le-a făcut în Praga. De acolo s'a întors la București, îmbrățișînd la început studiul farmaciei, în care a luat și licența.

Dragostea față de studiul științelor naturale, mai cu seamă a mineralogiei, l-a îndemnat să se specializeze în această ramură a științei, cel-devenise favorită.

Merge la Geneva, ajunge în scurtă vreme asistent al laboratorului de mineralogie dela Universitate, pe lângă profesorul *Duparc*. Devine în curînd docent al acelei Universități, fiind in-

Dr. Ludovic Mrazec.

Dr. N. G. Marinescu.

sărcinat cu aranjarea colecțiilor de geologie și petrografie, între cari mai multe colecțiuni de însemnătate istorică.

Lucrează apoi la Paris la *Collège de France* împreună cu celebrii *Fouqué, Michel, Lévy și Lacroix*. În anul 1892, întors la Geneva, ia titlul de doctor în științe.

În Octombrie 1894 reușește la concurs, iar la 1 Decembrie e numit profesor la catedra nouă creată de mineralogie și petrografie dela Universitatea din București, catedră pe care o ocupă și astăzi.

În 1902 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar în sesiunea trecută membru ordinar.

Activitatea științifică a dluî Dr. Ludovic Mrazec este una dintre cele mai rodnice, numărînd peste 60 de lucrări originale.

Primele cercetări științifice le face în regiunea Alpilor, mai cu seamă a Mont-Blanc-ului, asupra căruia a publicat mai multe studii. Întors în țară, cercetează Carpații României, lămurînd prin studii minuțioase, raporturile petrografice și geologice ale acestor munți.

Stabilește originea formațiunilor salifere și a zăcămintelor de sare din România. De asemenea stabilește distribuția geologică a zonelor petrolifere din România, lucru prin care a promovat mult o chestiune de mare interes economic a acestei țări.

În afară de aceste studiază și alte ținuturi din străinătate, între cari mai pe urmă Uralul.

Ca o probă mai mult despre valoarea lor, toate aceste cercetări au apărut mai întâi în analele și buletinele societăților de științe: din Geneva, Viena, Petersburg, București și în dările de seamă ale Academiei de Știință din Paris.

Prin activitatea sa dl Dr. Lud. Mrazec are meritul necontestat de a fi dat impuls și nouă direcție cercetărilor geologice, ce se fac în România, și mai cu seamă are meritul de a fi descurcat și de a fi statornicit, fie însuși, fie în colaborare cu alții *tectonica României*.

Prin cercetările științifice, referitoare la petrolul României, pe cari le-a făcut atît singur cît și în colaborare cu alții, și prin vederile proprii referitoare la gena petrolului, în țară a ajuns o autoritate.

Ca profesor universitar, în predarea studiului mineralogiei și petrografiei, are meritul de a fi abandonat tradiționalul metod bazat pe descripțiune, uzitat și astăzi la cele mai multe universități, introducînd în locu-l un metod pragmatic, evoluționist, întemeiat pe gena mineralelor și a rocilor. În acest metod evoluționist, care și-a asumat locul în toate celelalte discipline științifice, evident, că neapărat se impune și în studiul mineralogiei și al petrografiei.

Întreaga activitate a Dluî L. Mrazec e o muncă reformatoare în ramura specialității sale, care a fost răsplătită după vrednicie din partea înaltei noastre instituțiuni culturale Dr. V. M.

Dr. N. G. Marinescu.

Ales în secțiunea științifică. E unul dintre cei mai de seamă medici ai României, care prin studiile sale originale a ajuns la un renume chiar și în străinătate. Regretăm mult că ne lipsesc date asupra vieții și activității d-sale.

IUBIREA MEA.

Iubirea mea a fost sămîntă
Căzută pe pămînt steril,
Iubirea mea a fost lumină
Turnată fără de fitil . . .
A fost o biată păsărică
Lovită 'n aripă din zbor,

O floare ce-a 'ndrăznit să iese
Tirziu, cînd celelalte mor . . .
Iubirea mea a fost scînteie,
Și m'ar fi ars cu-a ei văpal,
Dar au topit-o două lacrimi
Ce-au picurat din ochii tăi.

Maria Cunțan.

MOȘ CERBU.¹

Trecuse mulți ani decînd căsuța aceea veche stătea tihnită acolo în fundul ogrăzii...

Coperișul ei vechi de șindilă era putred acum și pătat cu mușchiuș pela poale, iar pereții albi aveau în față tot acele două ferestre mîite, cari priveau îndrăznețe dintre chenarul de lutișor negru.

Cînd i-s'a pus temelie, Moș Cerbu era flăcăiuș, cu mustața abia înfierată; iar cei doi meri falnici din fața ei, niște mlădițe. — Pe atunci, satul Prisaca avea numai o mîină de case, împrăștiute și acelea pe coastele dealurilor, iar aci împrejur, unde își alesese moșul — flăcăul de atunci — locul de gospodărie, era numai spiniș, corhană steapă și pustiu...

Acuma?... Satul Prisaca era sat mare, iar împrejurul căsuței lui moș Cerbu, știind ce-a fost odată, nu-ți venea să crezi ochilor.

În fața casei se înșira: crama cu căzi și butoaie, hambarul plin de pîne, șoproanele mari de vite și țarcul cu fin.

La dreapta, pe povârnișul coastei, negura de livadă se lăsa pînă la vale în gîrla Prisăcelului, la stînga, pe corhană în sus, se vedea ridicîndu-se hliza de vie, apoi poenile de cosire umbrite ici colea de mesteacăn alb și pletuși; iar tocmai hăt departe peste creasta dealului se zărea și geana codrului.

Jos, în malul pârăului s'arată ochiului moara cu coperișul negru de scîndură, împrejur ocoalele pline de vite și tapșanul din față cu cară încărcate de saci.

Dar gospodăria lui moș Cerbu pe lîngă acest belșug dăruit de Dumnezeu ca răsplată a muncii cinstite, mai avea un alt odor, care pentru bătrîn era mai de preț decît toate cite se vedeau împrejur, ave pe Mioara, o floare de fată nu alta...

Și-i era dragă moșului ca sufletul. De trecea un prînz fără s'o vadă, fără s'o strige pe nume ori să-i vorbească, ardea de dorul ei...

În ziua aceea era cald și bine.

Iarna grea, îmbrăcată cu bielșug de nămeți, se dusese încetul cu încetul și în cuprins stăpînea Mărțișor.

De sus, din ceriul limpede, sprijinit pe umerii dealurilor înalte, soarele căuta, cu ochii, prietenos spre satul risipit pe vale.

Pe coaste, omătul muiat începuse să se peticească tot mai mult în verdele curat al colțului de iarbă, iar prin văgăuni părăiele gilgăiaș înspumate, alergînd năvalnice la vale, ca să se

piardă în prundul Prisăcelului, plin din mal în mal de apa tulbure și minioasă.

Prin livezile înmugurite, păsărelele se ciuguleau ciripind dragălaș, din depărtările albastre s'auzeau vestind cocorii, iar pe pajîștele svîntate, copiii se jucau sgomotoși cîtînd cu ochii în zare. Pe prispa căsuței pline de soare, lipită din proaspăt și așternută cu levcicer curat de lînă, moș Cerbu stătea așa dus pe gînduri și cu luleaua stînsă, uitată într'un colț al gurii...

Intr'un tîrzior, bătrînul oftă adînc, își luă luleaua din gură și cu ochii umeziți de lacrimi caută spre grădinița de-alături unde lucra copila...

O strigă.

Mlădița răspuse și-și îndreptă trupul tînăr aplecat pe sapă. Privirea ochilor ei mari și negri se ncrucișă cu privirea bătrînului plină de dragoste.

«Ce face Miorița tatii acolo?»

— Pun niște răsaduri, taică!

— Bine fată, bine; să dee cel de sus să fie într'un ceas cu noroc!...

— Să te auză Dumnezeu, tăicuțule, să fie precum gîndești, răspuse copila frumos, începîndu-și lucrul; iar bătrînul frîngîndu-și mijlocul se lasă iar în stăpînirea gîndurilor.

Își îndopă luleaua cu tutun, scăpără din amnar, puse iasca aprinsă de-asupra și începu să tragă cînd și cînd, pierzîndu-și privirea prin paenjișișul de fum albastru.

Moș Cerbu, așa cu mustățile și pletele albe, plecat cum sta, cu coatele rezimate de genunchi, părea mult mai bătrîn decît era.

Dar de multe ori albul perilor nu e semnul anilor ce numără, ci urmele suferințelor ce-a înfruntat omul; și la el tocmai așa era.

Trecut abia de vrîsta de mijloc, albise prea de timpuriu... totuși avea trupul bine legat. Fața îi era rumenă încă și ochii negri plini de viață...

Avea un semn: Cînd era vesel, — și asta se întimpla rar de cînd i-a răposat soția — ținea căciula dată pe ceafă și mergea agale cu trupul drept; iar la vreme de năcaz, îndesa căciula pe o sprinceană, mergea repede bombănînd singur, ori picăia din luleaua pe care aci o aprindea și-o puneă în gură, aci o stîngea, — scuișînd în tutunul fumegînd — și o vîra în carîmbul cioboatelor.

De-alături, din grădină, s'aude încetișor o frîntură de vers... Era un cîntec de dragoste, pe care îl cîntău fetele și flăcăii din sat...

Bătrînul tresări, își luă luleaua din gură și-și îndreptă din nou mijlocul frînt... Era glasul Mioarei lui... Ce bine sămăna cu al măsii.

¹ Fragment din Povestirea «Mioara Cerbului».

I-se pare că s'a întors timpul cu treizeci și mai bine de ani în urmă și că aude cîntînd pe Magdalina, răposata lui nevastă, în vremurile cînd i-s'aprinse sufletul de dragostea ei.

I ar fi plăcut să nu se mai isprăvească cîntecul acela, să tremure așa mult, mult de tot și el s'asculte lăsîndu-se în voia năvalnicilor aducerii aminte . . . dar cîntecul conțeni. Moș Cerbu își șterse ochii cu mîneca cămeșoiului, prinse luleaua din nou în dinți și oftă plin de durere.

Cînd și-a prăpădit pe mătușa Magdalina, Dumnezeu s'o ierte, era tot pe-o vreme ca asta, așa în primăvară; de atunci trecuse timp de șeisprezece ani. . .

Așa-i fusese scris se vede. . . Cînd s'au fost luat amîndoi, erau tineri, tineri de tot, de-a putere a fi niște băieți. Aū făcut nuntă frumoasă dinaintea căsuței mititele — pe atunci nouă-nouță, cu ferestre de sticlă și stilpii înfloriți cu dalta — și-aū dus viața cu îngăduială, avînd spor la muncă și mergîndu-le toate în plin.

Timp de cinsprezece ani, poate și mai bine, aū trăit fără să-și spue unul altuia «cuvînt legănat»; aveau însă un singur năcaz: nu le trăiau copiii.

De altfel Magdalina era femeie voinică, frumoasă, dar ce folos, căci făcea copiii tot morți, ori așa de bicișnici că ab a apucau Sfîntul Botez; și lucrul acesta le era pricină de mare durere.

Nădăjduind că doar și or da peste leac, se jeluiaū și ei în toate părțile. Unii ziceau că trebuie să fie la mijloc vr'un «făcut» de mîna vrășmașă, alții că aū «Sancă» în casă și dacă nu ș'or căula, se poate să rămînă fără urmași.

Cu gîndul că doar și doar s'o nimeri să-și dee peste leac, aū umblat bieții oameni din babă 'n babă, aū bătut fel de fel de burueni, aū bătut drumurile p în toate părțile unde au zeaū că-și are sălașul vre-un gîcitor vestit. . . aū plătit bani mulți unui preot vădud de le-a scris «carte de sancă», dar tot înzadar.

Într'o vară se întimplă însă că s'abate pela casa Cerbului o călugăriță bătrînă. . . Creștinii aū primit-o cu drag și din una în alta, ca cei cu durerea, s'au dat în vorbă și despre năcazul lor, și Măicuța bătrînă nu le-a eșit din casă pînă nu i-a învățat ce să facă. . . Cică le-a fost zis: «Gura maicii, pînă acum ați umblat cu fel de fel de «bongoaze», cu lucruri diavolești, și după-cum spuneți nu v'au fost de nici un folos. . . Să încercați de aici înainte și cu lucruri sfinte.

Să luați seama bine la ceea ce vă spuī eū. Mai întii are să facă nepoata Magdalina scaldători și legături cu burueni de care i-am arătat eū, pînă cînd s'o simți grea. De-acolo înainte să cerceteze biserica în fiecare Duminică și sărbătoare, să plătească preotului ca să-i scoată părțică, să cadă la sf. Daruri, iar la sfîrșitul sf. Liturghii să ingenuche la ușa sf. Altar ca să-și desbrace preotul sf. odăjdii pe capul ei.

Să faceți așa, draga măicuței, și de n'are să fie bine, să mă blăstemați pe mine. . .

Asta pînă la facere.

Da-acolo ca să meargă toate cu bine, tot cu Dumnezeu înainte. . .

Ascultați ce vă spun. Cum s'o naște copilul să-l cîntăriți pînă la dram.

De-o fi să vă dăru ască Dumnezeu cu fecior, aveți să faceți luminare dintr'un bulgăr de ceară, taman de greutatea pruncului; iar de-o fi odraslă de parte femeiască, luați ceară cît de trei ori greutatea ei și faceți atunci trei luminări, — căci de, așa-i lăsat dela Dumnezeu, femeea tot cu păcate mai multe — și cum zic făcliile acelea să le aprindeți în biserică în fața icoanei Maicei Domnului.

Iacă, de-ți face așa, gura măicuții, să știți că-ți avea parte de feciori».

Oamenii, doriți cum erau să se vadă odată și-odată cu odrasle în casa lor, aū ascultat sfatul măicuții aceleia și după 9 luni, într'un post mare, aū aprins la icoana Precistei trei făcliī de ceară.

Le ascultase Dumnezeu ruga și le dăruise pe Mioara, dar se vede că prețul mlădiței a fost cu mult mai scump decît răsplata celor trei luminări.

Cit nu s'a ajuns, a plătit Magdalina cu viața ei. . .

Iată de ce fiecare primăvară i-aduce înaintea ochilor vremurile stinse. . . De-atunci și pînă astăzi a trăit așa vădud, îndulcind amarul vieței cu nădejdea că are să-și vadă copila mare, gospodină harnică la tîrla ei, cu copilași mulți împrejur, și el, bătrîn și girbov, să se răsfețe în gînguritul nepoților.

Cum stetea acuma pe prispă, dus pe gînduri cu privirea perdută în ceața albăstrue a fumului de tutun, moș Cerbu își vedea visul aveau. Trăia între nepoți, îi juca pe genunchi și zîmbia auzindu-i par'că cum îl strigă de frumos «Tată moșule»!

I. Ciocîrlan.

CĂLĂTORII ÎN GRECIA.

II.

La Tanagra.

Dela stațiunea Schimatari pînă la ruinele orașului Tanagra e o depărtare de vre-o trei kilometri. Cine vrea, tocmește un *agoiat* (cărăuș) și poate merge călare. Dar am preferit să merg pe jos, știind că de-alungul drumului ce duce din cîmpie la Tanagra s'au deschis mii de morminte, în care s'au găsit neprețuite comori de artă antică, îngropate de peste două mii de ani de mina evlavioasă a Tanagrenilor.

Tanagra a fost un oraș mai mult sau mai puțin obscur în anele istoriei eline. Toată vaza sa politică și-a cîștigat-o din gelozia dintre Atena și Teba, cetățile rivale, cari și-au disputat cu armele stăpînirea ei. Cea mai de seamă faptă ce a văzut acest oraș beoțian, e ciocnirea singeroasă întimplată cătră mijlocul veacului al V-lea între Atenieni și Spartani, în care cei dintîi au fost cotropiți în urma tradării călărimii tesaliote prin trecerea ei în tabăra dușmană. Dar Atenienii n'au întîrziat să bată pe Spartani și să-și verse năcazul pe bieții Tanagreni, ale căror ziduri le-au stricat din temelii. Orașul însă

Fată, amenințînd cu fuzul pe Amor tupilat în brațele ei.

se ridică mai tîrziu după dărîmarea Tebei de cătră Alexandru cel mare și ajunge la cea mai înaltă înflorire sub domnia Romanilor, cînd vestit era prin bogățiile lui, prin vinul desfătător, prin casele-î împodobite cu portice largi și cu picturi iscusite.

Martorul acestei bunăstări a Tanagrei e Pa-usania, cunoscutul călător grec, din epoca Antoninilor. El ne vorbește de frumoasele temple ale Tanagrei, îndeosebi de templul lui Bachus, în care se află statuia acestui zeu, lucrată în marmură de marele artist Calomis; de teatrul, ale cărui rămășiți și acuma se văd printre ruine, și de alte clădiri și curiozități ce orașul îmbia ochilor vizitatorului în vechime. Vrednică de însemnat e observația acestui călător cu privire la evlavia locuitorilor, cari singurii dintre Elini nu zidiau templele cu casele lor de-avalma, ci deosebit unele de altele, și anume templele mai sus de locuințele lor, la aer curat și departe de necurătenia oamenilor. Numai un singur monument era așezat în mijlocul cetății — monumentul poetei *Corinna*, fiica Tanagrei, cea mai mare personalitate, care prin daru-î dumnezeesc a cîștit locul de naștere și a fost fala lui. Numele Corinnei ne este astăzi cunoscut mai mult prin celebra carte a scriitoarei franceze Mme de Staël decît prin istoria literaturii; căci din toată opera-î literară nu ne-a rămas decît o brumă de versuri — nici măcar cit am moștenit dela colega ei Sappho, neuitata cîntăreață a iubirii ferbinți. Vilfa ce s'a făcut în preajma

Jocol «cu cotyle», (de-acălare.)

Fată pe-o stîncă, — privește visătoare.

ei în vechime, s'a întemeiat pe triumful dobîndit de ea în repețite rînduri asupra școlarului ei Pindor, regele poeziei lirice a Eladei. Acesta era un triumf extraordinar în ochii Elinilor și de-aceia Pausania caută să-l explice punîndu-l în legătură cu *neîntrecuta frumusețe personală* a poetei.

Cu toate aceste, numele Tanagrei ar fi rămas înmormîntat în noaptea necunoscutului, dacă neașteptatele descoperiri făcute în cuprinsul ei dela 1873 încoace n'ar fi atras luarea aminte a lumii învățate. De atunci el a devenit popular. Căci cine n'a auzit de minunatele statuete de teracotă din Tanagra? Aproape toate muzeele mari europene (și mai ales cel din Paris, din Londra, Berlin și Atena) posed din ele exemplare de-o neasemuită măiestrie. Cultul morților făcuse ca Tanagrenii să depeie în mormintele lor, alături de cadavru, tot felul de obiecte de preț — piese de toaletă și de trebuință pentru casă, care erau scumpe răposatului său reposatei, căci cu ele și printre ele își petrecuse veacul: oglinzi, brățare și salbe, cutii de talismanuri și mirezme, găteți și jucării copilărești, apoi vase pentru hrana și băutura mortului, străchini, garăfi, cupe și lămpi, dar mai pre sus de toate «minunile fărîmicioase», figurinele de teracotă. Ele, cași mormintele, judecate după stilul lor, sînt din diferite epoci, dar cele mai multe și mai drăgălașe sînt de bunăseamă de pe la sfîrșitul veacului al patrulea și începutul veacului următor dinaintea erei creștine, și deci

cad în perioada așa numită *elenistică*, perioada anterioară ocupației romane.

Pe atunci s'a dezvoltat în Tanagra această artă curioasă a cărei înălțime nu o cunoaște încă arta industrială modernă. Păstrarea acestor statuete e de-o mare însemnătate nu numai pentru istoria artei, căci sînt o icoană fidelă și cea mai bine conservată a spiritului artistic contemporan, ci și pentru cunoașterea mai adîncă a vremilor, căci prin ele ne apropiem mai virtos de sufletul soietății antice și surprindem pînă și cele mai intime manifestări ale ei. La turea populară și familiară din traiul celor vechi, oricît de mult ne-ar înfățișa-o arta mare, ar fi rămas abia gîcită de noi, dacă norocul n'ar fi scos la lumină aceste teracote, acest popor de păpuși, — căci abia sînt mai mari decît o schioapă, — în care viața antică vibrează și se mișcă în ochii noștri cu bucuriile și suferințele ei, cu grijile și patimile ei, cu jocurile și petrecerile ei de tot felul.

Am ocolit de citevaori grămezile năruiturilor împrăștiate peste coasta dealului Ceryceion, am văzut ici și colo păstrat ceva din zidul încunjurător al cetății, am constatat cele trei porți prin care furnicaă odinioară Tanagrenii și comunicaă cu Teba, Atena și Halcida, am văzut urmele teatrului — nici un templu, nici un mo-

Fată șezînd. Citește un diplychon. (Probabil un ravaș de dragoste)

nument, nici o zidire! Am stat în mijlocul dărimăturilor și am căutat să reconstruiesc în minte povestea unui trecut care nu se mai întoarce nici odată. Mă vedeam amestecat în mulțime prin mijlocul pieții și mă abăteam pela prăvăliile *coroplastilor*, a plâzmuitoarelor de figurine, și admiram comorile de teracote ce erau expuse acolo. Întîi mi desfătam privirea cu adevăratele păpuși, cari reprezentau scene din viața copiilor. Cîte jocuri și pozne de-ale lor nu se desfășurau înaintea mea! Aici îmbrăcat în cămășuța-î scurtă un picîi voios și buclat poartă o minge în mîna orî o punguliță cu arșice. Aici dă drumul sfirelezei orî cercului virtelnic. Mai departe se înhamă la o căruță sau se maschiază în chip comic și totuși face pe seriosul de-și vine să pufnești de ris! Mai încolo încalecă dragile î dobitoace — cocoși, gîște, berbeci — și se bate cu ele pînă nu mai poate, ca să apuce ciorchina de struguri. Iată-l îci copilul devenit «efeb», fecior voinic, cum merge la școală supraveghiat de pedagogul său. Iată-l la gimnastică, în fața măiestrului, în haină de *palestră* și cu pălăria de pîslă pe cap. Ca soldat poartă o lance; ca atlet se unge cu unt de lemn. Nu arareori se ia la trîntă cu crestații cocoși, — luptă vestită în toată Grecia.

Iată apoi un cor de statuete fermecătoare, care-mî arătau pe fata din Tanagra dela vîrsta ei cea mai fragedă pînă la jocurile și cochetațiile femeii depline. Și stam acolo, ca pironit, privind la tot exemplarul felurite chipuri, cum damele eline se îmbrăcau și se găteau și ce anume colorî și mijloace rafinate întrebuntau, pentru a-și asigura eleganța. Ce mai toalete și cosmetice! Ce bogăție de veșminte, de materii fine și ce discrete colorî și bine orînduite falduri! Ce mai giuvaericele și dichisuri pe ele! și cum știa ele să-și văpșiască părul și să-și clădiască cu iscusință pe cap, și cum își zugrăviau ochii și obrazul! și cum își acoperiau trupșorul plin și mlădios cu stofe largi și îndeminatice și-și umbriau fața îmbujorată cu o pălărie rotundă și țuguiată, și cu eventualiul își răcoriau pieptul de căldura soarelui și a inimei tinere și doritoare!

Le vedeam surprinse în fel de fel de scene și jocuri, cu a căror prilej se desvăluiau atîtea drăgălășii și vrăji de forme și atitudini feminine, cari răpiau publicul elin și făceau atît de spornic negoțul acestor teracote. Aici erau înfățișate jucînd cu mingea, coalea aruncînd în aer arșicele, ca să le prindă pe podul mîinii, mai încolo dîndu-se în scrînciob. Apoi părechî apropiate și înlănțuite cu drag, sau una purtînd în spate pe alta ca pedeapsă că a fost bătută în joc, cînd au dat cu piatra sau cu mingea la țîntă. Apoi altele . . . mai ales una, care mai din glumă mai din neadîns ridică fu-

sul și amenință să bată cu el pe vicleanul Cupidon, care fără voie i s'a suit pe genunchi și nu-i dă răgaz la lucru cu neastîmpărul lui. Și iată alta, care răzuia de oameni, își duce mîhnirea departe, în pustiū și odihnindu-se pe o stîncă, rămîne cu gîndul pribeag, cu privirea în depărtări, visătoare! Ce mîndrețe de liniî, ce farmec în starea și ținuta ei! Mai iată alta, o minune de ființă gingașe și dragostoasă, răpitor de simplă și naivă, care ține două tăblișî acoperite cu slove; stă adîncită cu totul și soarbe cu ochii cuvintele mîngăioase și dragi, de bună seamă scrise de o mînă adorată. Iată apoi cocheta cum ține în față oglinda de metal, și din adîns retrasă puțin înapoi se uită în ea sub îndemnul unei deșărtăciuni curioase, dar nevinovate, a cărei mulțumire e pentru dînsa un izvor de o negrăitî plăcere. Alături, ce frumoasă e baccanta, care osteniță de joc și zburdare în cinstea Zeului ce serbiază, se lasă pe o stîncă și adoarme cu capul rîzimat ca de-o pernă de brațul ei moale și rotunjor, pe cită vreme brațul celalalt îi atîrnă grațios supt povara tobei, care stă să-î scape din mînă! Și altele, și altele nenumărate se pîrîndă în ochii mei și se întrec prin eleganță și mîndrie, sau cu mișcări rezezi și cu nazuri șirete desteaptă dorul sprintar și sturlubatec în preajma lor, sau uimesc prin felurimea și dibăcia învîrtiturilor lor; ca muzicante, cîntă din liră sau din flaut; ca dănțuitoare, se înalță ritmic și dau zbor liber pașilor minunați în virtejul sunetelor armonioase ale cîntecului!

Trezit din acest vis frumos, înzădar căutam urmele atelierelor, în cari necunoscuții modelatori ai statuetelor de lut, inspirași de marii măiestrii ai vremii și întrecîndu-se cu dînsii, își făuriau dintr'un material atît de modest, aceste mici capodopere de artă industrială. Nu mai vedeam nici lutul pregătit pentru tipar, nici figurinele ce eșiau abia schițate dintr'însul, nici prelucrarea și migălierea lor artistică, nici zbicitul lor la soare și coacerea lor în cuptor, nici scaldatul lor în laptele de var, prin care se făcea vîpșeala lor compenită și dulce. Și mi se părea că pășesc ca într'un cimitir în care vestică zăcea o lume tinără și cu nemaîspusă însuflețire îndrăgită de soarele frumosului, care face de douăori mai scumpă legătura sufletelor noastre cu vrăjitul zîmbet al razelor de soare și cu neagra țîrină care ne naște și ne soarbe! Îmi venia par'că'n auz șivoiul atotcutropitor al vremii și mi se strîngea inima de jelea frumuseții mistuite sub pămîntul călcat de picioarele mele, și-mî făcea mai dureros-fermecată poezia pustiului și a melancoliei.

Cu aceste gînduri am părăsit valea bătrînului Āsopos și întorcîndu-mă la stația Schimatari am apucat cu trenul calea spre Teba. În

curind am lăsat în urmă, departe, înălțimile albe de zăpadă ale insulei Eubea și am o colit spre apus. După vre-o jumătate de ceas de drum printre munți și dealuri înverzite, s'a desfășurat în fața mea, întins ca o mare de zmarald, netezișul cimpiei tebane, pe alocurea însingurată de floarea macului mai rumân par'că decît ori unde și brumată de mulțimea florilor de

romoniță. Adierile curate și purtătoare de mi-rează îmi învioriaș plămîni și simțiam o îndoită binefacere, aceea a naturii imprimăvurate și a urmelor bogate ale trecutului

Desfătarea ochilor mei lacomi de orizonturi noi n'a conținut, decît numai cînd am auzit glasul conductorului care vestea sosirea noastră la Teba.

Dr. George M. Irnu.

LA „BADEA GEORGE”.¹

Dacă l-ai cunoscut odată pe badea George, trebuie să-î fi făcut o mare ocară, să fi avut față de el o purtare prea țigănoasă ca să te ocolească și să nu vie singur cătră tine, ori unde ar fi, ori cu cine s'ar afla, — și să nu te întrebe, încet, clipind din gene:

«Ziua bună. Ce mai faci? Încotro?»

Dacă ești gospodărit te întreabă de nevastă; de copii, dacă ai. Cînd te știe că n'ai, îl auzi:

«De ce n'ai?»

Este mai mult o dojană, naivă, fără nici un gînd rău; pe urmă rîde pe sub mustață, nu cu viclenie, căci ori de cite ori e vorbă de copii, de sigur frumoasa-i minte sboară la Alexandru, și poate în adins te întreabă, de dorul și în dragul lui:

«L-am dat la Sași, să boscorodească nemțește. Și-i e greu, săracuțu, numai cu puii ăia de străini. Și cum mă roagă să nu-l mai dau!... Mi-e milă destul, dar n'am ce să-l fac. Trebuie să învețe nemțește: acolo e țîța cea bună!»

Și glasul e schimbat și uită, că mai are pe cineva în față:

«Mie acuma ce mai îmi trebuie? Nimic, dar nimic! Îl am pe Alexandru: toată viața mea este a lui! Să nu vorbesc într'un ceas rău, nu știu ce m'aș face fără el».

De cite ori nu-l zărești în grădina Cișmigiu, stînd răzimat de cite un copac, cu o gazetă deschisă în mîină, din care nu poate prinde un bob, — cu ochii spre poteca pe unde trebuie să-î vină feciorul. Adesea se ascunde, par' că n'ar vrea să-și dea de gol slăbiciunea, toată iubirea cea mare, — să pară că întîmplător îi păzește calea.

L-am întîlnit acolo într'o primăvară. Avea în buzunar un teanc de hîrtie strînsă în două, hîrtie de școală, liniată. Am putut ceti slova trudiilă, începătoare a lui Alexandru: *Dein Heim sei deine Welt*, — fraza se repeta la fiecare cap de rînd, ca un refren al fericirii ce

stă în liniștita și împăcata viață de familie, așa cum o înțeleg Germanii și pe care de timpuriu mințile fragede trebuie să o deprindă.

«N'aveam pe ce scrie și am rupt dela Alexandru... Cită hîrtie îmi strică el, să stric și eu odată pe a lui!...»

Sfios și foarte decent, pornografia orașului n'a izbutit să strimbe sufletul curat, adevărat ardelenesc al lui badea George. Arareori iese din gura lui cite o glumă mai deocheată și atunci nu atît că-î face plăcere să o povestească, nici că se folosește de acest mijloc ca printr'o familiaritate exagerată să cîștige mai cu dinadinsul simpatia celorlalți, — ci, fiindcă «spunînd unul una, altul alta, trece mai degrabă vremea», intră voios în horă, povestește, așa cum îi vine, fără să caute cuvintele, fără nici o preocupare de valoarea literară a frazelor.

Cînd îl agrăești bună-oară:

«Ai mai văzut pe cutare, bade?»

Pe dată-î altul, își răspunde nemulțumit:

«L'am văzut... Cu omul ăla nu poți vorbi de nici unele; numa porcării spune într'una. Nu se ferește nici dacă mai e pe acolo vre-o femeie... Cucoanelor poate să le placă lucrurile astea, nu zic ba; d'apăi ori ce treabă cu socoteala ei...»

Dacă stă mai mult, scoate pachetul cu tutun: veșnic praf și veșnic pe fund. Tutun are în totdeauna, foaie și chibrit nici odată:

«Las' că dau eu acu peste unul cu foiță».

Apucăturile aceste de boem sînt așa de fi-rești și de naturale, încît fac parte din farmecul propriei lui persoane. Badea nu poate fi altfel, precum o floare nu poate să aibă de cit anume față și nu alta... *

Nu știu să-l fi auzit cîndva, folosindu-se de vorbe ca: *poet, poezie, inspirație*, etc... Găsește totdeauna un așa chip de a încunjura cuvinte ca aceste, fie că sînt prea șterse unde aș umblat printre atîtea minți și acum nu-i mai spun nimic, fie că dintr'o foarte înțeleasă discreție nu vrea să dea a se pricepe, că asemenea olimpice cuvinte i-s'ar putea potrivit

¹ Continuăm acum publicarea articolului domnului V. Cioflec, care din lipsă de spațiu, nu s'a putut pune întreg în numărul festiv. N. R.

vreodată. Poezia e subiectul cel mai părăsit al lui badea George, n'aduce nici odată vorba de ea. Și imprudența celui care încearcă să-l spovedească, capătă răspunsuri la cari, bun înțeles, nu se aștepta.

Odată, o cunoștință nouă l-a și întrebat :

«Cum scrieți Dv., domnule Coșbuc, poeziile cele minunate?»

Și așa te ia, de nu știi dacă-i glumă ori de vorbește serios :

«Dumneata ai făcut cîndva comedii d'astea? Nici odată? Uite meșteșugul: Te închizi singur în odaie, întorci cheia bine, de două ori. Îți scoți ghețele, dacă ai, și-ți puși picioarele în apă. Apa să fie ori rece ori fierbinte, după cum ai plăcere să scrii. Răceala-i bună la descripții. Vreal ceva mai înflăcărat, mai liric, atunci torni din ibricul cu apă caldă... Te așezi la masă frumos, îți iai o poză îmbufnată și te uiți în oglindă. Lîngă oglindă bați un cui, un cui mare, dacă se poate un piron. Te uiți în virful cuiului, pînă începe mîna să umble singură. În felul ăsta poți scrie un volum într-o noapte, fără să bagi de seamă...»

Atunci o slabă dogoare îi rumenește obraji de multe ori palizi. Și dacă te cumînțești, dacă nu-l mai superi, badea uită.

*

Cînd te chiamă acasă, poimîne bunăoară, îți face îndată socoteala :

«Ce-i poimîne? Fie ori ce zi numai Miercuri să nu fie! Miercuri vin la noi cucoane; plec după amiază... Nu știi să mă înțeleg cu ele: cu modele lor, tiri-tiri! piri-piri! nu știi cum fac ele, cu glasurile alea ascuțite, cocoșesc așa lucrurile, că totdeauna ele aū dreptate. Înainte îmi plăcea să staū, de curiozitate. Cele dintîi cari soseaū erau două vecine, mofturoase, făcute pe obraz cu cite fleacuri toate!... Le umbla gura la amîndouă și amîndouă, mă rog, *literate*. Cum intraū pe ușă :

— Ce mai face domnul Coșbuc *al nostru*? Ce mai face?... Am citit ceva foarte frumos de Dvoastră!...

Cînd le auzeam așa, mă treceau sudorile, eram sigur că trebuie să vie vre-o prostie!... Pînă acuma badele astea două, aū fost singurii mei critici, în cari am avut nițică încredere...»

*

Cătră cinci, cînd se duce în tîrg să joace șah, iarna mai cu seamă, nu trece de poartă, fără să se opriască, fără să privească la dreapta și la stînga, pe amîndouă trotuarele. În totdeauna trebuie să aștepte la casa lui badea George cineva, afară. Ori vre-un funcționar fără slujbă, ori vre-un student sărac, ori vre-un popă de la țară, cu antiurii ghemuit și cu potcapul ieșit de soare, — popi mai ales, căci nu cred să se găsească

doi să nu-l știe și să nu-l cunoască dărnicia. Cum se apropie nevoiașul, badea își bagă mîna în buzunarul pantalonului, își pipăie banii :

«Ei, ce-i? Ai dat de vre-un năcaz?»

Și după ce-l ascultă, îi dă cit poate și cit are; are un franc: dă un franc; are cinci: dă cinci; are un pol: dă un pol... *

În lungile serî de vară, dacă te brodești la aceeași masă, supt acelaș frunziș, și dacă cineva dintre cei pe care-i ascultă bucuros, spune o amintire din călătorie, ori de demult, care pică frumos, la locul ei, badea George se schimbă, — pe dată pălăria cenușie pe care o poartă de obicei îi pare prea grea, se descopere și o razimă de o cracă :

«Eū înainte de a mă însura, ba și după chiar, cînd n'aveam ce face, ori mi-se ura, mă duceam la gară și întrebam: ce tren pleacă acu? Trenul de Moldova, ori de Severin, ori altul, — treceam la casă și scoteam un bilet încotrova. Mă suiam în tren și la stație mă dam jos, de multe ori chiar înainte, după cum mi-se părea. Mi-aduc aminte într'o vară, era o zăpușeală, o arșiță, vai de om. Nu plouase de mult, se răsucise holdele, — n'aveau nici lăcustele ce bea. M'am dat jos și m'am așezat supt un pâr sălbatic, între două drumuri, în mijlocul sămănăturilor prăpădite, pe pămîntul tare ca fierul, — pe o biată iarbă gălbejită. Îmi era milă, îmi era urît, aș fi plîns... Cum stam acolo, aud două glasuri cari se apropiau. Mă uit: Un român înainte, cu capul gol, cu cămașa ruptă, înota în praf de o palmă, și după el, la vre-o doi pași, o femeu cu o desagă după umăr. Mergeau amîndoi cu capetele în pămînt:

— Mai bine-i așa? — «N'avem pămînt!» — Dacă mă asculta-i... — «N'avem pămînt!» La tot ce-i spunea femeia, răspundea la fel: «N'avem pămînt!» Slabi, osteniți, plini de praf, aū trecut pe lîngă mine, fără să mă vază. S'aū tot dus cel fără de pămînt și m'am uitat în urma lor, pînă ce nu i-am mai văzut...»

Și fiindcă fiecare dintre cei de față înțelegeau ale cui sînt și de unde vin glasurile acelea înăbușite, nu s'a ferit să mai spue:

«Ce pae mi-am aprins în cap cu: Noi vrem pămînt! Un domn mare de pe atunci — și d'acum, — m'a chemat la el, acasă, și mi-a spus răstit, între patru ochi: «Dacă mai scrii încă o bucată în felul ăsta, în douăzeci și patru de ore treci granița! Nouă aicea revoluționari nu ne trebuie!...»

Depart, albeau zorii dimineții. Tăceam cu toții. Badea George căzuse pe gînduri :

«Ar fi fost mai bine dacă rămîneau în Ardeal!»

LA PUTNA.

Departa zările sint limpezi
 Și din splendoarea 'ntregii firii'
 Cu strai de raze 'nveșmîntat e
 Locașul sfintei mănăstiri.

Din larg de șesuri poposit-ău
 Și de prin munți întunecoși,
 În jurul zidurilor negre
 Talazuri albe de pioși . . .

Vrăjesc cîntările de preoți
 Întinsa mare de norod,
 Și glasul clopotelor cheamă
 Pe 'n veci slăvitul voevod.

Dar cînd genunchele se pleacă
 Și-atîtea gînduri înfloresc,
 Din vremi ce pururi lumina-vor
 Întregul suflet românesc,

Un dor ascuns mă răzvrătește
 Și nu-mi dă pace să mă 'nchin:
 — Părinte-al neamului, stăpîne,
 Tu știi că dormi supt cer străin?

G. Tutoveanu.

CRONICĂ.

Expoziția generală română. În România se fac mari pregătiri pentru a serba împlinirea alor patruzeci de ani de domnie a Regelui Carol, care coincide cu încheierea alor 1800 ani dela colonizarea Daciei. Pe întinsul cîmp de supt *Cotroceni*, lingă București, se va aranja o expoziție, care va reoglîndi, în toate ramurile, starea actuală a vieții românești de pretutîndeni. Sperăm că la această serbare națională vom lua parte și noi în număr cit mai mare și cit mai demn, mai cu seamă după experiența folositoare ce o vom face la Sibiiu. Va fi un prolez rar, înălțător, de a ne desfăta cu toții împreună, privind munca noastră a tuturor supt un cer senin și liber . . .

Expoziția va cuprinde următoarele diviziuni.

1. Agricultura;
2. Silvicultura;
3. Horticultura și viticultura;
4. Creșterea vitelor și zootechnia, piscicultura și pescuitul;
5. Mine și cariere;
6. Industriile;
7. Geniul civil și militar, arhitectura, mecanica și electricitatea, mijloace de transport, armata;
8. Instrucțiunea și educațiunea. Instrumentele

și procedurile generale ale literelor, științelor și artelor;

9. Artele frumoase;
10. Higiena, asistența publică și economia socială;
11. Cultul;
12. Trecutul (secțiunea retrospectivă).

Reuniunea femeilor române din Sibiiu, care și pînă acuma a desvoltat o activitate serioasă și vrednică de toată lauda, realizează, prin înființarea *Școalei pentru economia și industria casei*, o idee veche și o dorință obștească. Noua școală se va deschide la toamnă și va dura în fiecare an dela 1 Septembrie pînă la 31 Iulie. Instrucțiunea va cuprinde; a) învățămînt practic: pregătirea bucatelor și a pinei; conservarea legumelor și a poamelor; spălătul, călcatul și îngrijirea rufelor; curățirea și ținerea în ordine a locuinței; grădînăritul; confecționarea rufelor; b) învățămînt teoretic: economia de casă, chimia bucătăriei, contabilitatea, igiena, îngrijirea bolnavilor și literatura română.

Această școală c'un program atît de practic, de sigur, va crea un frumos contingent de gospodine și mame bune, cari, să sperăm, vor desarma pe încetul ceata fără, de căpătii a burlacilor.

† **Mussafia.** De cite-orî mă întorceam acasă dela Viena mă întrebau cunoscuți vechi și noi, foști studenți ai universității din capitala Austriei: «Mai trăește Mussafia?» Anul acesta nu le mai pot răspunde acel «da» care-i îm-bucura, căci bătrînul romanist a închis ochii pentru totdeauna la 7 Iunie, în orașul lui Dante, în Florența. Cu puține săptămîni înainte, fostul ministru Villari îi ofera, cu ocazia jubileului său de șaptezeci de ani, în numele numeroșilor săi elevi și admiratori, un prinos de recunoștință la care au conlucrat romanistii tuturor națiunilor europene. În fruntea acestei cărți se găsește enumerarea tuturor studiilor și articolelor de filologie și istorie literară scrise de Mussafia dela 1858 incoace, nu mai puține de 336. Ele sint dovada cea mai vădită despre activitatea rodnică și multilaterală a acestui erudit cu vaste cunoștințe, care era în acelaș timp un spirit deosebit de ager, un literator distins și un muncitor răbdător, adunînd cu minuțiositate datele cari aveau să-l dovedească aserțiunile. Și precum n'a fost nici o parte a gramaticii limbilor romanice asupra căreia să nu-și fi spus cuvîntul său deschizător de căi, astfel nu a fost nici o limbă romanică, despre care să nu fi scris studii pline de claritate și înțelegere. Astfel prin cele două studii

ale sale *Zur rumänischen Vokalisation* (1868) și *Zur rumänischen Formenlehre* (1869) Mussafia puse temelia cercetărilor sistematice de gramatică istorică românească. Mai de mult ținea din cînd în cînd și cite un curs de filologie română la Viena, la cari asistau toți studenții români fără deosebire de specialitatea în care lucrau. De atunci, firește, au trecut mulți ani și lucrurile s'au schimbat . . .

Adolfo Mussafia s'a născut la 1835 în Spalato. Ajungînd în Viena la universitate, se dedică studiului medicinei. Interesul său cel mare pentru limba și literatura italiană îl făcu însă în curînd să schimbe cariera apucată. La o prelegere de literatura italiană — povestește d-l Friedwagner — nu se găsi nici un ascultător care să poată interpreta cite-va versuri grele din Dante, pe cari nu le știa explica nici lectorul universitar. Atunci se sculă M. și le talmăci cu ușurință. În curînd după aceea deveni el lector, iar mai tirziu (1860) fu numit profesor de filologie romanică la catedra înființată atunci. Incetul cu incetul faima sa străbătu în toate părțile, mai ales era stimat în Italia. Dar și în Viena fu împărțit de cele mai înalte onoruri la cari poate ținti un profesor universitar: numit mai întii consilier, i se deschiseră mai tirziu porțile senatului, iar academia îl numără de mult între membrii ei cei mai activi.

Dacă însă oamenii i-au recunoscut todeauna meritele și i-au putut oferi distincții înalte, soartea pizmașe i-a dat o suferință grea și dureroasă, pe care a avut s'o supoarte mai mult de treizeci de ani și care nu-l permitea de cîșt-va ani încoace să mai țină cursuri la Universitate, — lui care cu adevărat fericit se simția numai pe catedră. Nu voi uita nici odată vizita ce i-am făcut-o mai în urmă. După ce mi-a vorbit mult timp despre direcțiile noul în filologie, pe cari nu le aproba întotdeauna, cînd îmi întinse mîna din fotoliu în care-l țintuia boala, îmi zise: «De cite ori urci pe catedră să ții seamă de un lucru: în momentul acela nu ești savant, ci dascăl. Cînd scrii o carte de știință trebuie să te gîndești la cel mai inteligent cetitor, cînd faci însă un curs ești dator să ții seama de ascultătorul cel mai puțin pregătit».

Și avea dreptate.

Dr. S. Pușcariu.

*

Cu bucurie anunțăm reapariția revistei bîrlădene «Făt Frumos». Numărul continuativ, 20, cuprinde articolul dlui Iorga: La desvîlirea monumentului lui V. Alexandri; Cîntul VIII din Infernul lui Dante, trad. de N. Gane; frumoasa poezie «După luptă» a d. D. Nanu, o schiță și cronica de Emilgar, conducătorul entuziast al acestei bune reviste.

DĂRI DE SEAMĂ ȘI NOTIȚE BIBLIOGRAFICE.

Autonomia Românilor greco-catolici. Sub titlul acesta a apărut acum de curînd o broșură ungurească (*L. Gyárfás Elemér: A román görög katolikusok autonómiaja*: 8° mare 45 pp. Bpest 1905) cuprinzînd un studiu apărut în revista «*Katolikus Szemle*» și care are meritul de a tracta, în mod obiectiv și cu suficientă informație istorică, problema cea grea în fața căreia se află biserica română greco-catolică. — În introducerea se dau citeve reflexii istorice și iuridice asupra raportului dintre stat și biserică și se arată nizuințele timpurilor mai recente de a separa biserica de stat asigurîndu-i autonomia, care ar fi chemată să creeze armonie atît între stat și biserică, cit și între cler și elementul mirean.

Această tendință s'a ivit și în sinul Maghiarilor catolici, cari de trei decenii încoace stăruiesc neînterupt pentru cîștigarea unei autonomii biserecești, la care să participe și elementul laic, lucru, pe care de altfel biserica catolică nu-l prea admite.

După cum e contemplată, această autonomie va avea un caracter escluziv și pronunțat unguresc așa încît înființarea ei ar constitui un pericol pentru existența bisericii gr. catolice românești, care pînă acum și-a avut organizația ei separată, pe bază națională românească, nefiînd nici de cum atîrnătoare de biserica romano-catolică din Ungaria. Autorul numitei broșuri caută în trecutul bisericii unite urmele independenței acesteia, înșirînd citeva din epocole principale ale istoriei noastre biserecești, precum: influența reformațiunii asupra bisericii românești-ardelene, unirea și urmările ei, politica episcopului Klein, despre care afirmă, *greșit*, că e autorul petiției dela 1791 (pg. 25 nota 1), articoliile VI și VII din 1744, prezentîndu-l pe cel din urmă ca un eveniment epocal (!) în istoria bisericii unite. Încheie reflexiunile istorice cu înființarea metropoliei din Blaj, prin bulla «*Ecclesiam Christi*» din 26 Nov. 1853, dată de cătră papa Pius IX, care *ximînd* biserica unită de sub jurisdicțiunea primatului din Strigoniu îl asigură independența, recunoscută și garantată în urmă și din partea statului maghiar prin articolul de lege XXXIX din 1868.

Mai tirziu încercările mitropolitului Vancea de-a cîștiga și pe seama Românilor greco-catolici o autonomie în felul celei cîștigate de Șaguna pentru Români ortodocși, au rămas fără succes. Conchemarea unui sinod la care să participe și elementul mirean, nu i-s'a conces, căci tocmai pe atunci (1869) s'a început înființarea unei *autonomii catolice*, care ca instituție de drept public să se estindă peste toate bisericile catolice din Ungaria, fără deosebire de rit, și căreia ar fi să-i cază jertlă și metropolia română din Blaj. La congresele, cite s'au ținut cu scopul acesta dela 1869 pînă în timpul de față, metropoliții din Blaj — spre cinstea lor fie zis! — n'au voit să ia parte, ci dimpotrivă au protestat todeauna energic contra acestor tendinți de

contopire și cutopire și aș cerut, să li-se încuviințeze lor ținerea unui congres separat, ceea-ce, firește, li-s'a refuzat. D'aceea la conferința din Alba-Iulia (In 13 April 1871) întrunindu-se 50 preoți și 85 mireni aș enunțat, că toate hotărârile pe cari le va aduce congresul autonom general, cu privire la Români, (*de nobis sine nobis*) le vor considera ca neexistente.

Maî tirziu, într'un memorand adresat (1897) către co-roană și primatele din Strigoniu, aș arătat că numai atunci poate avea catolicismul viitor între Români dacă se asigură pe sama provinciei metropolitane greco-catoalice o organizație autonomă independentă, iar în conferința ținută la Cluj în acelaș an, 57 preoți și 131 mireni formulind de nouă protestul și postulatele bisericii rom. gr. cat., adaugă că «aceste postulate nu cuprind nici decum o abdicere, fie chiar și tacită, dela îndreptățirea ei asupra fondurilor comune ale bisericii catolice din Ungaria».

Într'aceea o *comisie de 27*, imputernicită de către congresul din 1870, a elaborat un proiect de statut autonom, conform căruia catolicilor de rit grecesc ar fi să li-se conserve autonomia de pînă acum numai în cestiunile de *rit*, disciplină bisericească, organizație internă și fundațiunii proprii, iar toate celelalte afaceri ar avea să le reguleze de aci înainte congresul general unguresc. In contra acestui proiect, sinodul arhidiececesan din Blaj (22 Nov. 1899) a înaintat iarăși un protest hotărît și impozant, redactat de părintele Dr. Augustin Bunea, în care se arată că tendențele de a contopi metropolia română într'un organism strein, sint cu totul contrare tradiției și dreptului istoric și dacă acele își vor ajunge scopul, Româniî mai curind vor fi aplicați a părăsi unirea, decît să jertfească independența bisericii lor. Acest protest s'a trimis primatului din Strigoniu și prin dînsul congresului autonom din 1902, care nici nu l-a luat în dezbateră, ci l-a înapoiat primatului pentru «răspuns și lămurire mai amănunțită». Adecă *ad acta*

Elaboratul comisiei de 27 așteaptă acum sancționarea din partea Maiestății Sale. Și ce se va alege de biserica română gr. cat., dacă acest făt al escluvizmului maghiar va primi aprobarea prea înaltă? Autorul nu cearcă nici o combinație pentru cazul acesta, ci așează față în față două păreri, cari s'a uivit în cercurile românești: una e a dlui Dr. Alex. Vajda-Voevod, care scria în Tribuna din Sibiu (7 Oct. 1899), că în momentul cînd s'ar decreta autonomia ungurească și prin aceasta desnaționalizarea bisericii unite, atunci credincioșii acestei biserici să treacă la biserica națională neunită, să se *reunească* cu frații lor de singe. Contrară acesteia e părerea dlui Dr. Aug. Bunea, care susține că trecerea la biserica neunită ar fi o imposibilitate morală și recomandă coreligionarilor săi ca scut de apărare, contra autonomiei ungurești, *rezistența pasivă*, adecă să nu execute nimic din hotărârile lor, (catolicilor nemaghiari!) ci să-i ignoreze ca pe niște rătăciți și nedemni de numele de catolici și să stărue fără preget, pînă cînd li-se va împlini dorința de a se vedea

adunați într'un congres separat unde să-și organizeze ei o autonomie a-parte!

Urmează după aceste concluzia *inevitabilă* din partea unui autor maghiar: independența, de care s'a u bucurat Româniî gr. cat. a fost fructul unor împrejurări politice favorabile lor; constelația politică de azi le poate nimici, ori cel puțin stîlni toate drepturile istorice, cite le-a u avut pînă acum!

Vechia zicală: «*Man hat Gewalt, so hat man Recht*»!
(Faust II 183).

Intreg studiul e bazat pe «Părțile alese» ale lui Bariț, compilațiile lui Jancsó și mai ales pe scrierile mai recente ale părintelui Bunea, pentru care autorul are multe cuvinte elogioase.
(L.)

Th. Alexi: *Rumänisch-deutsches Wörterbuch, für Schule und Umgang, 2 Aufl., Kronstadt, Zeidner 1905.*
— Preis 4 50 Kronen.

O carte e numai atunci bună cînd își îndeplinește scopul. Dicționarul român-german al dlui Alexi e întocmit anume pentru copiii de școală și pentru corespondența comercială. De-aceea multele neologisme și puținele provincialisme pe cari le conține sint la locul lor. Ediția aceasta, a doua, e cu mult mai bogată decît cea dintîi, precum ne-o arată o comparație cit de superficială. Bine înțeles că înainte de a scrie aceste șire nu mi-am luat timpul să citesc tot dicționarul, ci m'am mulțumit să răsfoiesc cartea și să fac unele probe din cari am căpătat impresia că lucrarea e făcută în mod conștient. Dacă am găsit și unele greșeli, ele se explică mai ales prin întrebuintarea fără destulă critică a lucrărilor de lexicografie de pînă acum, sau prin mania ardelenescă de a traduce cuvinte compuse nemțești prin corespondente românești. Astfel *grije de bolnav* nu-i echivalentul lui *Krankenpflege* etc., iar cuvîntul *rind* (corect: *rindă*) nu înseamnă de loc *Vliess*; dar greșeala aceasta a făcut-o mai întîi Cihac, dela care a luat-o fără nici o critică dl Șăineanu, pentru-ca să i-o transmită dlui Alexi.

Evitarea astorfel de greșeli presupune însă cunoștințe pe cari nu le poate avea un diletant, iar gravitatea lor nu e așa de mare încît să impedeze cartea de a face bune servicii cercurilor căror se adresează. Pe cînd ortografia cuvintelor germane e cea nouă, a celor române e neconsecventă prin faptul că cele dintîi coale păstrează ortografia veche, pe cînd în cele din urmă autorul a încercat să adopteze ortografia Academiei, sistematizată în decursul publicării dicționarului.

Editorului care pentru un preț mic a dat o carte tipărită cu caractere frumoase și pe hirtie bună, i-se cuvine laudă.
Dr. S. P.

Di Augustin Paul își tipărește în volum foiletoanele mai de seamă din «Gazeta Transilvaniei», dîndu-le titlul farg «*Între Someș și Prut*» (Minerva, București, 1905). Volumul în cea mai mare parte a lui cuprinde note de călătorie, cari sint scrise într'o limbă simplă, necăutată și corectă. Di Paul nu face literatură și artă, descriind cele văzute în călătoriile dsale, ci e un cro-

nicar obiectiv al faptelor, carî interesează mai mult pe cel ce vrea să cunoască colţurî din viaţa românească puţin observate de alţii. Astfel sînt articolele: In Prejmer, în Treiscaune, Românî carî nu ştiu româneşte şi Ungurî carî nu ştiu ungureşte. In cimiterul comunei Prejmer dscopeşte date noul asupra familiei Caracaş, care are o importanţă istorică, literară şi culturală. Tot în matricula acelei parohii găseşte numele unor refugiaţi din România, pe vremea revoluţiei din 1821. Mai preţioase sînt informaţiile despre Românî din Treiscaune, carî şi-au uitat cu desăvîrşire limba maternă, fără să-şi piardă conştiinţa de Românî. Cazurî analoge se gădesc în întreaga Săcuime plină în Giurgeu; pretutindînt găseştî Românî de aceştia, carî se deosebesc de ceilalţi conlocuitorî săcuî numai prin credinţă şi prin aceea că poartă părul lung şi cămaşa scurtă peste cioareci. Dacă-î întrebî ce neam de oameni sînt, răspund sfioşî: *gôr. kath.* (sau *keleti oldh.* In centrul Săcuimii chiar şi preoştî lor românî, uniţi cel mai mulţi, se poartă raşi şi abia ştiu o vorbă două românească. Generaţia mai tinăra fiind silită să urmeze cursurî mai sistematice la Blaj, învaţă bine româneşte şi se întorc între credincioşii lor ca cel mai înflăcăraţi apostolî al românismului. Aud că 'n unele părţi băceştî eşiştî din şcoala primară vorbesc deja româneşte bineşor, aşa că peste o generaţie două, urmîndu-se mereu munca de rededeşteplare, ne putem aştepta la o deplină recucerire. In aceste articole dl Paul are date exacte asupra numărului locuitorilor, a traiului lor etc., carî sunt de mare folos documentar. Volumul mai conţine şi nişte amintiri de ale autorului despre Episcopul Pavel al Orăştîi-mari, scrise cu multă pietate şi dragoste. Ele ne înfăţişează credincios viaţa puritană şi simplă, inima, darnică şi firea blăjîină a acestui bun părinte sufletesc, care a făcut atita bine neamului nostru.

Restul volumului cuprinde mai mult note subiective, carî numai atunci ar merita o menţionare specială, cînd ar fi îmbrăcate în formă literară, — unele dintre ele şi aşa, copii fidele, cum sînt, cuprind lucrurî vrednice de luare aminte.

T.

APARE:
La 1 şi 15 a fiecărui luni, stil v.
Preţul acestui număr 50 b.
In România 65 bani

ABONAMENTUL:
Ediţia de lux: 20 cor. Str. 25 cor.
pe an.
Ediţia simplă:
Pe 1 an 12 cor., pe jumătate
de an 6 cor.
Pentru străinătate 1 an 16 cor.

Redacţia şi Administraţia:
IV., STR. ZÖLDFÁ, 7.

Tipografia «POPORUL ROMÂN», Budapesta, VII., Amazoa-u 6-8

Kurczák és Tsa

Primul institut de chemigrafie.

Esecută clişee în aramă
şi ţinc, pe lîngă garan-
ţie şi preţuri moderate.

Budapest.viii.Szentkirályi-utca13

„ARDELEANA”⁶⁶

INSTITUT DE CREDIT ŞI DE ECONOMII, SOCIETATE PE ACTII.

SEDIUL: ORĂŞTIE, CASELE PROPRII.

◁ Fondată la 1885. — Capital social: 500,000 cor. — Fondurî: 400,000 cor. ▷

Starea depunerilor: peste 2.400,000 cor.

Primeşte: Depunerî spre fructificare, dela particularî cu 4¹/₂%

Darea de venit după interese o solveşte institutul separat.

Depunerî şi ridicări făcute prin poştă se efectueiesc cu reîntoarcerea poştai.

PROPRIETATEA ŞI EDITURA REDACŢIEI.

Red.-resp.: MIHAI STAN.